

ULOGA POMOĆNIKA U NASTAVI U ODGOJU I OBRAZOVANJU DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Elvira Mujkanović¹ Antonija Božić²

Sažetak

Inkluzivno obrazovanje je omogućilo uključivanje djece s teškoćama u razvoju u redovni školski sustav gdje je od osobitog značaja podrška stručne službe škole u njihovom odgoju i obrazovanju. Suvremeni odgojni sustav ne svodi se samo na učenje, nego i na razvijanje svim mogućih kompetencija, uključujući i emocionalne, tjelesne, socijalne i dr. te je pored učitelja u rad neophodno uključiti pedagoga, psihologa, logopeda, socijalnog radnika i pomoćnika u nastavi. Rezultati istraživanja su dobar pokazatelj obima i vrste podrške koji su potrebni svim sudionicima u odgojno-obrazovnom radu s djecom s teškoćama u razvoju, kao i značaj pomoćnika u nastavi. Uključivanjem pomoćnika u nastavu doprinosi se uspješnijoj socijalnoj integraciji, kvalitetnijem provođenju nastavnog plana i programa za sve učenike, promijenjenim stavovima učitelja/nastavnika te njihovoj realnijoj procjeni odgojno-obrazovnih potreba učenika s teškoćama u razvoju, a samim time i aktivnijim sudjelovanjem učenika s teškoćama u svim aspektima školovanja.

Ključne riječi: inkluzija, stručna služba, asistent u nastavi, djeca s teškoćama

UVOD

U populaciji djece u osnovnoj školi je 10 do 15% djece s posebnim odgojnim i obrazovnim potrebama. Njihove posebne odgojno-obrazovne potrebe su raspoređene od lakših do jako izraženih te od kratkotrajnih do doživotnih.

Prema Greenspan (2), u svakoj dobi rasta i razvoja djeca se međusobno razlikuju po tjelesnim i intelektualnim sposobnostima, vještinama, znanju, ponašanju, afinitetima i drugim osobinama ličnosti. Te razlike proizlaze iz različitog iskustva, kulturalnog obiteljskog okružja, nasljednih osobina, prehrane, temperamenta i sposobnosti za učenje. U ove razlike ugrađuju se, ako postoje, prirodni psihofizički nedostaci motorike, vida, sluha ili intelekta.

Razvojne teškoće je teško definirati jer ga, prema Lazor i sur. (6), određuju medicinski, psihološki, pedagoški i socijalni segmenti. Ali zasigurno se može reći da to stanje ograničava osobu u socijalnom, emocionalnom, tjelesnom i intelektualnom životu. Uspjeh djeteta sa razvojnim teškoćama na određenim poljima razvoja je ograničen. Zbog ograničenih sposobnosti ograničena mu je komunikacija, senzomotorni razvoj, u školskoj dobi uspjeh u učenju, kasnije kao odrasloj osobi stupanj financijske emancipiranosti, teško se radno angažiraju itd. (7;49).

¹ Doc. dr. sc. Elvira Mujkanović, Sveučilište Hercegovina, Kraljice mira 3A, 88266, Bijakovici – Medugorje, emujkanovic@gmail.com

² Antonija Božić, mag., Srednja strukovna škola Antuna Horvata, 31400 Đakovo, antonija.bozic5@gmail.com

Ne postoji program koji bi u svim svojim strukturnim, metodičkim i evaluacijskim karakteristikama bio univerzalan za svu djecu s teškoćama. U svakodnevnim aktivnostima mogu se osmisliti zadaci kojima će se poticati dijete kako bi se ono lakše adaptiralo. Kako bi se djeca s intelektualnim teškoćama adaptirala potreban je holistički pristup rješavanja pojedinačnih problema ovako jednog multifokalnog razvojnog poremećaja. Jedino tako može doći do pozitivnih rezultata, uz naporan, multidisciplinirani timski rad (10;5).

Kako bi se uspješno provodila inkluzija i inkluzivno obrazovanje za djecu s teškoćama u razvoju neophodna je svakodnevna koordinacija nastavnika i specijalnog pedagoga, odnosno članova stručnog tima. Prema Suzić (9), osim usvajanja nastavnog gradiva, stručni tim ujedno pomaže djetetu razviti svoje ostale sposobnosti (govor, tjelesne aktivnosti, sluh, emocije...). S druge strane učitelj mora imati potporu stručnog tima kako bi djetetu olakšao njegovo učenje i adaptaciju u razredu.

„Inkluzija je nešto više od modela prema kojem specijalno školstvo pruža usluge svojih servisa. To je nov način mišljenja i djelovanja prema uključenju svih osoba u društvo u kojem različitost postaje norma prije nego izuzetak“ (12;16).

Inkluzija zahtijeva stručne učitelje i sve drugo školsko osoblje, suradnju s roditeljima, posebne i prilagođene programe, posebne metode rada i individualni pristup, kao i posebna didaktička sredstva (1;29).

Važan preduvjet kvalitetne provedbe inkluzivnog obrazovanja jest i uključivanje pomoćnika u nastavi, logopeda, pedijatra, psihologa i dr. koji bi bili podrška učiteljima, djeci, roditeljima...

Prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (11) pomoćnik u nastavi je osoba koja pruža neposrednu potporu učeniku s teškoćama u razvoju tijekom odgojno-obrazovnog procesa u zadacima koji zahtijevaju komunikacijsku, senzornu i motoričku aktivnost učenika, u kretanju, pri uzimanju hrane i pića, u obavljanju higijenskih potreba, u svakidašnjim nastavnim, izvannastavnim i izvanučioničkim aktivnostima, a sve prema izrađenom programu rada prema potrebama svakoga pojedinog učenika te uputama učitelja/nastavnika, stručnih suradnika škole odnosno stručnog tima.

„Pomoćnik u nastavi pomaže učeniku s posebnim obrazovnim potrebama tako što potiče njegovo sudjelovanje u socijalnim i odgojno-obrazovnim procesima u školi, nastoji omogućiti učeniku da postane neovisan u učenju u što većoj mjeri te pomaže podići standarde dostignuća učenika s posebnim obrazovnim potrebama“ (3).

Prema Greenspan (2;96), pomoćnik je osoba koja provodi individualan rad s učenicima s teškoćama u razvoju, ostvarujući pritom dvostruku ulogu: pomaže učenicima u usvajanju odgojno-obrazovnih sadržaja te posreduje u uspostavljanju interakcije među tim i drugim učenicima.

Logoped prikuplja anamnestičke podatke inicijalnim intervjuom, služi se podacima iz liste za praćenje koje vode odgajatelji, vrši opservacije u skupinama, primjenjuje logopedске testove, check-liste, razvojne ljestvice, materijal za dijagnostičke svrhe, podatke prikupljene suradnjom s ostalim članovima tima i vanjskim stručnjacima (5;37).

Pedagog je voditelj pedagoških poslova škole. On je upoznat sa pravnim propisima koji se odnose na odgoj i obrazovanje djece sa teškoćama u razvoju i na osnovu intenziteta teškoće, individualnih i razvojnih potreba djeteta planira prilagođeni program po kojem će se raditi sa djetetom. On je i koordinator između roditelja, odgajatelja, učitelja i ostalih članova stručnog tima (4;65).

Psiholog je usmjeren na traženje pristupa najprimjerenijih intelektualnim, motoričkim, emocionalnim i voljnim značajkama djeteta sa teškoćama u razvoju. On u suradnji sa roditeljima traži najbolji pristup iz kojeg proizlazi najveća moguća dobrobit za dijete, za obrazovnu situaciju i cijelu obitelj. Psiholog pruža pomoć i odgajatelju ili učitelju u smjeru izgrađivanju pozitivnoga emocionalno-socijalnog ozračja u razredu ili skupini u kojemu se nalazi dijete sa teškoćama u razvoju (4;66).

Socijalni radnici pomažu ljudima u prevladavanju socijalnih problema. Do tih problema može doći uslijed zdravstvenih i obiteljskih problema, siromaštva, nezaposlenosti, kriminala, ovisnosti o alkoholu i drogama, kao i zbog ratnih stradanja ili elementarnih nepogoda. Oni nastoje direktnim savjetovanjem i konkretnim informiranjem pomoći obiteljima i pojedincima da prepoznaju svoje prave probleme, razmotre moguća rješenja te da prvo vlastitim snagama, odnosno mogućnostima, izađu s njima na kraj (8;22).

1. PREDMET ISTRAŽIVANJA

Pomoćnik u nastavi je osoba koja pruža pomoć prema individualnim potrebama djeteta ili učenika s posebnim potrebama ili teškoćama u razvoju. To je osoba koja će pružiti pomoć u mjeri u kojoj je to djetetu ili učeniku potrebno, a ovisno o sposobnostima učenika. Pomoćnik u nastavi pruža tehničku pomoć, roditelj ukazuje na posebnosti, a stručni tim škole određuje nivo i količinu podrške koju pomoćnik u nastavi pruža pojedinom djetetu ili učeniku. Predmet istraživanja ovog rada je uloga pomoćnika u nastavi u odgojno-obrazovnom procesu kao vid podrške djeci s teškoćama u razvoju u inkluzivnom obrazovanju.

2. CILJ I ZADACI ISTRAŽIVANJA

Cilj rada je istražiti, analizirati i utvrditi kakva je uloga pomoćnika u nastavi u odgoju i obrazovanju djece s teškoćama u razvoju.

Na osnovu definiranog cilja istraživanja postavljeni su sljedeći zadaci:

- ispitati i utvrditi mišljenje učitelja razredne nastave o pozitivnim učincima pomoćnika u nastavi;
- istražiti i analizirati da li zajednički rad učitelja i pomoćnika u nastavi pridonosi kvalitetnijoj nastavi i pozitivno utječe na prihvaćanje djece s teškoćama u razvoju od strane vršnjaka;
- istražiti i analizirati da li postoji statistički značajna razlika u mišljenjima učitelja pojedinih škola u kojima je provedeno istraživanje o ulozi pomoćnika u nastavi.

3. HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Na osnovu postavljenih zadataka formulirane su sljedeće hipoteze:

H₁ Mišljenje učitelja razredne nastave o ulozi pomoćnika u nastavi je pozitivno.

H₂ Zajednički rad učitelja razredne nastave i pomoćnika u nastavi pridonosi kvalitetnijoj nastavi i pozitivno utječe na prihvaćanje djece s teškoćama u razvoju od strane vršnjaka.

H₃ Postoji statistički značajna razlika u mišljenjima učitelja pojedinih škola u kojima je provedeno istraživanje o ulozi pomoćnika u nastavi.

4. UZORAK ISPITANIKA

Uzorak istraživanja čine učitelji razredne nastave, oba spola, njih 56 iz osnovnih škola sa područja Đakova i okolnih sela.

5. METODE OBRADJE PODATAKA

U radu je primijenjena metoda teorijske analize u prikupljanju i analizi izvora korištenih za definiranje osnovnih pojmova te za proučavanje pisanih izvora teorijskog značaja koji se odnose na istraživanje tematike. Korištena je i metoda anketiranja i deskriptivna metoda.

6. INSTRUMENT ISTRAŽIVANJA

Za potrebe ovog istraživanja korišten je anketni upitnik za procjenu stavova ispitanika o ulozi pomoćnika u nastavi i značajnosti uključivanja pomoćnika u nastavi u radu s djecom s teškoćama u razvoju. Mjerni instrument čini 9 varijabli u obliku pitanja, koje su u daljnjoj analizi pretvorene u tvrdnje, a tretiraju pitanja o značaju i ulozi pomoćnika u nastavi. Korišten je upitnik Likertovog tipa u kojemu su varijable kvalitativno opisane, a odgovori ispitanika su kvantificirani u rasponu od 1 do 5. Varijable u anketnom upitniku su kvalitativno opisane, a odgovori ispitanika su, prema skali Likertovog tipa, kvantificirani u rasponu od 1 do 5. Odgovor *uopće se ne slažem* je obilježen brojem 1, odgovor *uglavnom se ne slažem* brojem 2, odgovor *ne mogu se odlučiti* brojem 3, odgovor *uglavnom se slažem* brojem 4 i odgovor *potpuno se slažem* obilježen je brojem 5. U upitniku su postavljena i dva pitanja otvorenog tipa o tome što je bilo najznačajnije u ovakvom obliku suradnje, te da učitelji navedu s čime nisu bili zadovoljni.

7. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA

Prvi zadatak istraživanja je bio ispitati i utvrditi mišljenje učitelja razredne nastave o pozitivnim učincima pomoćnika u nastavi. Taj zadatak je realiziran kroz analizu skale Likertovog tipa, te je tabelarno i grafički predstavljen i pojašnjen.

Tablica 1. Frekvencije i procenti odgovora učitelja

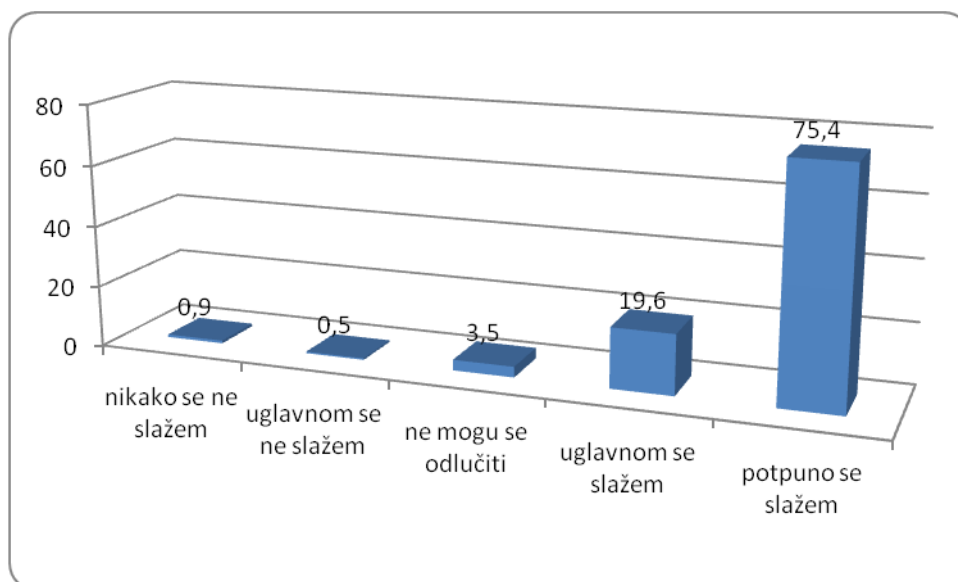
R.br.	Čestice	nikako se ne slažem		uglavnom se ne slažem		ne mogu se odlučiti		uglavnom se slažem		potpuno se slažem	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Uključivanje pomoćnika pozitivno je utjecalo na prihvaćanje učenika s teškoćama od strane vršnjaka	1	1,8	0	0	2	3,6	10	17,9	43	76,8
2	Uključivanje pomoćnika pozitivno je utjecalo na obrazovna postignuća učenika s teškoćama	0	0	0	0	3	5,4	8	14,3	45	80,4
3	Uključivanje pomoćnika olakšalo je svakodnevni rad u razredu	1	1,8	1	1,8	2	3,6	8	14,3	44	78,6
4	Uključivanje pomoćnika pozitivno je utjecalo na ponašanje učenika s teškoćama	0	0	0	0	1	1,8	18	32,1	37	66,1
Ukupno		2	0,9	1	0,5	8	3,5	44	19,6	169	75,4

Izvor: Istraživanje autora, 2016.

U tablici 1. predstavljene su frekvencije i procenti odgovora učitelja o tome da li je angažman pomoćnika u nastavi pozitivna stvar. Analizom čestica iz mjernog instrumenta kojima smo željeli ispitati i utvrditi mišljenje učitelja o pozitivnim učincima pomoćnika u nastavi utvrdili smo da se izuzetno visok procenat učitelja opredjeljivao za odgovor potpuno se slažem

ističući tako svoje mišljenje da je angažman pomoćnika u nastavi izuzetno pozitivna stvar za uspješnu inkluziju djece s teškoćama u razredu.

Od ukupnog broja odgovora 75,4% su odgovori *potpuno se slažem* što uz 19,6% odgovora *uglavnom se slažem* ukazuje da su 95% svih odgovora učitelja pozitivni i iskazuju mišljenje učitelja o pozitivnim učincima uključivanja pomoćnika u nastavi.

Grafikon 1. Zbirne vrijednosti procenata odgovora učitelja
Izvor: Istraživanje autora, 2016.

U grafikonu 1. prikazane su procentualne vrijednosti ponuđenih kategorija stavova ispitanika Likertovog tipa, iz kojih je uočljivo, kako smo to naprijed i naveli, da se 95% ispitanika opredijelilo za odgovor *potpuno se slažem* i *uglavnom se slažem* u dijelu koji govori o pozitivnim učincima angažovanja pomoćnika u nastavi.

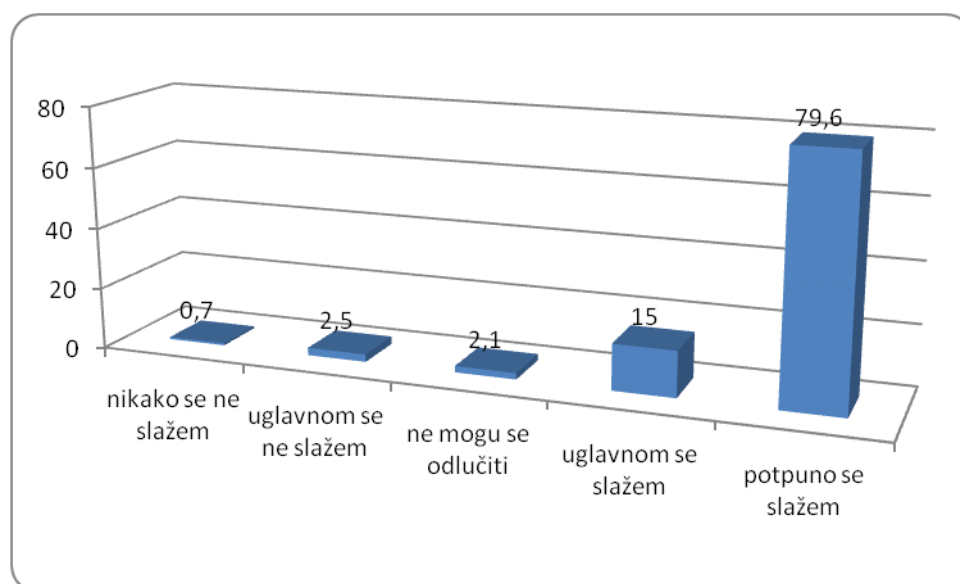
Tablica 2. Frekvencije i procenti odgovora učitelja

R.br.	Varijabla	nikako se ne slažem		uglavnom se ne slažem		ne mogu se odlučiti		uglavnom se slažem		potpuno se slažem	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
5	Zajednički rad učitelja i pomoćnika pridonio je kvalitetnijoj nastavi	1	1,8	2	3,6	3	5,4	18	32,1	32	57,1
6	Uključivanjem pomoćnika učitelj ima više vremena za drugu djecu	1	1,8	2	3,6	2	3,6	6	10,7	45	80,4
7	Uključivanje pomoćnika bilo je korisno za svu djecu	0	0	2	3,6	1	1,8	9	16,1	44	78,6
8	Smatram da je i u idućoj godini u razredu potreban pomoćnik u nastavi	0	0	1	1,8	0	0	6	10,7	49	87,5
9	Pomoćnik je svojim prisustvom pozitivno obilježio učenika s teškoćom	0	0	0	0	0	0	3	5,4	53	94,6
Ukupno		2	0,7	7	2,5	6	2,1	42	15	223	79,6

Izvor: Istraživanje autora, 2016.

U tablici 2. predstavljene su frekvencije i procenti odgovora učitelja o tome da li zajednički rad učitelja i pomoćnika u nastavi pridonosi kvalitetnijoj nastavi i pozitivno utječe na prihvaćanje djece s teškoćama u razvoju od strane vršnjaka. Analizom čestica iz mjernog instrumenta kojima smo željeli ispitati i utvrditi mišljenje učitelja utvrdili smo da se izuzetno visok procenat učitelja opredjeljivao za odgovor *potpuno se slažem* ističući tako svoje mišljenje da zajednički rad učitelja i pomoćnika u nastavi pridonosi kvalitetnijoj nastavi i pozitivno utječe na prihvaćanje djece s teškoćama u razvoju od strane vršnjaka.

Od ukupnog broja odgovora 223 odgovora ili 79,6% su odgovori *potpuno se slažem* što uz 15% odgovora *uglavnom se slažem* ukazuje da su 94,6% svih odgovora učitelja pozitivni o zajedničkom radu učitelja i pomoćnika i utjecaju na prihvaćanje djece s teškoćama u razvoju od strane vršnjaka.

Grafikon 2. Zbirne vrijednosti procenata odgovora učitelja

Izvor: Istraživanje autora, 2016.

U grafikonu 2. prikazane su procentualne vrijednosti ponuđenih kategorija stavova ispitanika Likertovog tipa, iz kojih je uočljivo, kako smo to naprijed i naveli, da se 94,6% ispitanika opredijelilo za odgovor *potpuno se slažem* i *uglavnom se slažem* u dijelu koji govori o zajedničkom radu učitelja i pomoćnika i pozitivnom utjecaju na prihvaćanje djece s teškoćama u razvoju od strane vršnjaka.

Tablica 3. Deskriptivna statistika za pojedine čestice iz upitnika „Pomoćnici u nastavi“

ČESTICA	Aritm. sredina	Standardna devijacija
Uključivanje pomoćnika u nastavu pozitivno je utjecalo na prihvaćanje učenice/učenika s teškoćama od strane vršnjaka	4,68	0,716
Uključivanje pomoćnika u nastavu pozitivno je utjecalo na obrazovna postignuća učenice/učenika s teškoćama	4,75	0,548

Uključivanje pomoćnika u nastavu olakšalo je moj svakodnevni rad u razredu	4,66	0,793
Uključivanje pomoćnika u nastavu pozitivno je utjecalo na ponašanje učenika/učenice s teškoćama	4,64	0,520
Zajednički rad učitelja i pomoćnika pridonio je kvalitetnijoj nastavi	4,44	0,834
Uključivanjem pomoćnika imao/la sam više vremena za drugu djecu	4,69	0,791
Uključivanje pomoćnika bilo je korisno za svu djecu	4,70	0,685
Smatram da je i u idućoj godini u razredu potreban pomoćnik	4,84	0,496
Pomoćnik u nastavi je svojim prisustvom negativno obilježio učenika/učenice s teškoćom	4,95	0,227

Izvor: Istraživanje autora, 2016.

Iz tablice 3. možemo vidjeti da je većina ispitanika imala vrlo slične odgovore, što vidimo po malim standardnim devijacijama i stavovi ispitanika su vrlo pozitivni prema pomoćnicima u nastavi, što vidimo u visokim vrijednostima aritmetičkih sredina odgovora.

Posljednji dio istraživanja bio je ispitati i utvrditi postoji li statistički značajna razlika u mišljenjima ispitanika o ulozi pomoćnika u nastavi u odnosu na školu iz koje dolaze, a u kojima je provedeno istraživanje.

Tablica 4. Deskriptivna statistika rezultata u odnosu na školu kojoj sudionici pripadaju

Škola	Broj sudionika	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Standardna pogreška	95% interval pouzdanosti	
					Donja granica	Gornja granica
OŠ V. Nazor Đakovo	18	37,89	5,900	1,391	34,95	40,82
OŠ I.G.Kovačića Đakovo	16	44,44	0,814	0,203	44,00	44,87
OŠ Đakovački Selci	8	44,38	0,916	0,324	43,61	45,14
OŠ Drenje	12	44,67	0,651	0,188	44,25	45,08
UKUPNO	54	42,30	4,632	0,630	41,03	43,56

Izvor: Istraživanje autora, 2016.

Iz tablice 4. možemo vidjeti da su učitelji iz OŠ V. Nazor Đakovo imali podijeljena mišljenja, zato je njihova standardna devijacija visoka, a ostale skupine imaju standardnu devijaciju manju od 1. Provedena je analiza varijance kako bi se utvrdilo da li postoji statistički značajna razlika.

Tablica 5. Jednosmjerna analiza varijance ukupnih rezultata u odnosu na školu sudionika

	Suma kvadrata odstupanja	Stupnjevi slobode	Kvadrat aritm. sredina	F-omjer	Značajnost
Između grupa	525,002	3	175,001	14,291	0,0001
Unutar grupa	612,257	50	12,245		
UKUPNO	1137,259	53			

Izvor: Istraživanje autora, 2016.

Iz tablice 5. možemo vidjeti da se F-omjer pokazao značajnim i da je utvrđena statistički značajna razlika, ali ne možemo uočiti između kojih škola, zbog čega se morao provesti post-hoc test kako bismo utvrdili o kojim školama se radi.

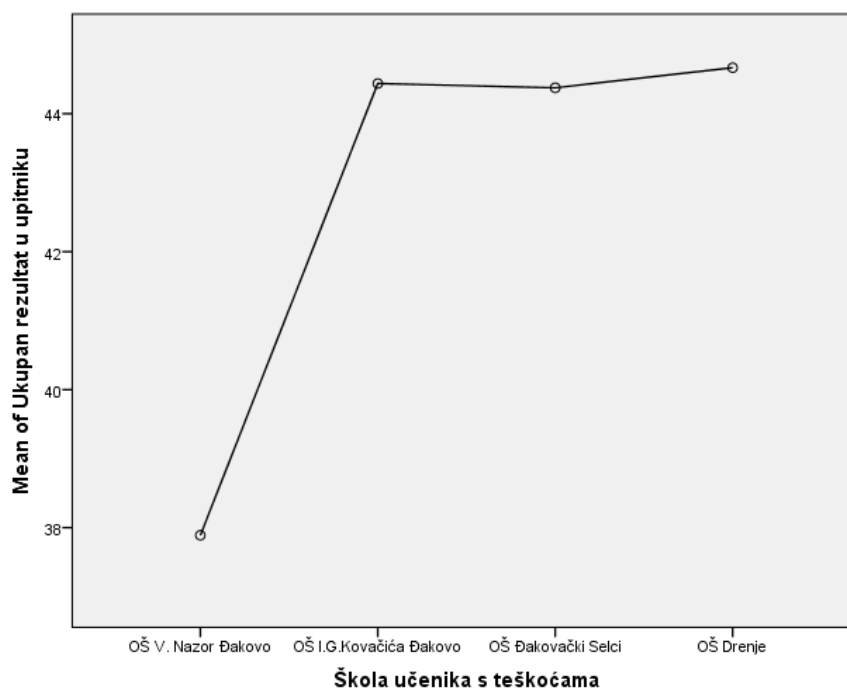
Tablica 6. Prikaz rezultata post-hoc testiranja značajnosti razlika

(I) Škola učenika s teškoćama	(J) Škola učenika s teškoćama	Razika aritm. sredina (I-J)	Standardna pogreška	Značajnost	95% Interval pouzdanosti	
					Donja granica	Gornja granica
OŠ V. Nazor Đakovo	OŠ I.G.Kovačića Đakovo	-6,549*	1,202	0,000	-9,74	-3,35
	OŠ Đakovački Selci	-6,486*	1,487	0,000	-10,44	-2,53
	OŠ Drenje	-6,778*	1,304	0,000	-10,24	-3,31
OŠ I.G.Kovačića Đakovo	OŠ V. Nazor Đakovo	6,549*	1,202	0,000	3,35	9,74
	OŠ Đakovački Selci	0,063	1,515	1,000	-3,96	4,09
	OŠ Drenje	-0,229	1,336	0,998	-3,78	3,32
OŠ Đakovački Selci	OŠ V. Nazor Đakovo	6,486*	1,487	0,000	2,53	10,44
	OŠ I.G.Kovačića Đakovo	-0,063	1,515	1,000	-4,09	3,96
	OŠ Drenje	-0,292	1,597	0,998	-4,54	3,95
OŠ Drenje	OŠ V. Nazor Đakovo	6,778*	1,304	0,000	3,31	10,24
	OŠ I.G.Kovačića Đakovo	0,229	1,336	0,998	-3,32	3,78
	OŠ Đakovački Selci	0,292	1,597	0,998	-3,95	4,54

* Razlike značajne na razini od 0,05

Izvor: *Istraživanje autora, 2016.*

Iz tablice 6. možemo vidjeti da je post-hoc analizom utvrđena statistički značajna razlika na razini od 0,05 između ukupnog rezultata na upitniku skupine sudionika iz OŠ V. Nazor u odnosu na sve ostale skupine. Drugim riječima, jednosmjerna analiza varijance pokazuje da učitelji OŠ V. Nazor imaju statistički značajno niži ukupan rezultat (manje pozitivan stav) u odnosu na preostale škole, dok se tri preostale škole međusobno ne razlikuju statistički značajno. U anketi je većina učitelja iz OŠ V. Nazor odgovorila da podržavaju uključivanje pomoćnika u nastavu, iz razloga što su im pomoćnici bili velika pomoć i mogli su se više posvetiti djeci koja rade po redovitom planu i programu. Ali na pitanje da navedu s čime nisu bili zadovoljni odgovarali su da su pomoćnici možda previše pomagali učenicima, ponekad radili umjesto njih, analizirali rad učitelja te se zbog toga nisu osjećali ugodno. Negativan stav učitelja OŠ V. Nazor se takođe uočava u odgovorima gdje su istakli da se ne slažu da je zajednička suradnja pomoćnika i učitelja pridonijela kvalitetnijoj nastavi, iz razloga što učitelji pored djeteta s teškoćama moraju isto da rade i s ostalom djecom u razredu, a pomoćnici ne. U konačnici dali su do znanja da bi njihov rad bio jednako kvalitetan i uspješan i da nema pomoćnika u nastavi.

Grafikon 3. Grafički prikaz prosječnih vrijednosti odgovora ispitanika obzirom na školu
 Izvor: Istraživanje autora, 2016.

VERIFIKACIJA HIPOTEZA

U skladu sa predmetom i ciljem istraživanja postavljene su tri hipoteze, te je na osnovu rezultata koji su iskazali ispitanici, o podršci pomoćnika u nastavi u odgoju i obrazovanju djece s teškoćama u razvoju, izvršena verifikacija postavljenih hipoteza.

H₁ Mišljenje učitelja razredne nastave o ulozi pomoćnika u nastavi je pozitivno.

Od ukupnog broja odgovora 75,4% su odgovori *potpuno se slažem* što uz 19,6% odgovora *uglavnom se slažem* ukazuje da su 95% svih odgovora učitelja pozitivni i iskazuju mišljenje učitelja o pozitivnim učincima uključivanja pomoćnika u nastavi. Na osnovu navedenog hipoteza se prihvata.

H₂ Zajednički rad učitelja razredne nastave i pomoćnika u nastavi pridonosi kvalitetnijoj nastavi i pozitivno utječe na prihvaćanje djece s teškoćama u razvoju od strane vršnjaka.

Od ukupnog broja odgovora 79,6% su odgovori *potpuno se slažem* što uz 15% odgovora *uglavnom se slažem* ukazuje da su 94,6% svih odgovora učitelja pozitivni o zajedničkom radu učitelja i pomoćnika i utjecaju na prihvaćanje djece s teškoćama u razvoju od strane vršnjaka. Na osnovu dobijenih podataka hipoteza se prihvata.

H₃ Postoji statistički značajna razlika u mišljenjima učitelja pojedinih škola u kojima je provedeno istraživanje o ulozi pomoćnika u nastavi.

Post-hoc analizom utvrđena je statistički značajna razlika na razini od 0,05 između ukupnog rezultata na upitniku skupine sudionika iz OŠ V. Nazor u odnosu na sve ostale skupine.

Drugim riječima, jednosmjerna analiza varijance pokazuje da učitelji OŠ V. Nazor imaju statistički značajno niži ukupan rezultat (manje pozitivan stav) u odnosu na preostale škole, dok se tri preostale škole međusobno ne razlikuju statistički značajno, tako da sa sigurnošću možemo prihvatiti i treću hipotezu.

ZAKLJUČAK

Danas se u škole uključuju djeca s razvojnim teškoćama. To im daje priliku da se druže sa svojim vršnjacima i da dolaze u doticaj sa iskustvima koja pospješuju njihov razvoj. Kvalitetan i usmjereni program za djecu s teškoćama u razvoju kao i kvalitetno i osposobljeno nastavno osoblje i stručna lica koji posjeduju znanja iz razvojne psihologije i principa suvremene pedagogije i prihvaćaju inkluziju i djecu s teškoćama u razvoju igraju važnu ulogu. Uloga stručnog osoblja u odgojno obrazovnim ustanovama dosta je složena. Oni su u stalnom kontaktu s djecom i na taj način djeluju na dječji tjelesni i psihički razvoj, a time izgrađuju osnovu za razvijanje radnih navika i ostalih adaptivnih sposobnosti. Isto tako oni posjeduju potrebna znanja, sposobnosti i vještine s kojima u kooperaciji s roditeljima utječu na holistički razvoj djece s teškoćama. U suvremenom i inkluzivnom odgojno – obrazovnom procesu pojam i uloga pomoćnika u nastavi je sve više prihvaćena kao vrlo važan čimbenik redovnog školovanja učenika s teškoćama u razvoju. Kako bi se zadovoljile njihove primarne potrebe da odrastaju u poznatom i toplom okruženju, sa svojom obitelji, stvara se novi oblik društvene podrške koji djeluje u smjeru organiziranja odgojno – obrazovnog procesa u koji će se uključiti i ta djeca, uz pomoćnika u nastavi. Uz svakodnevnu organizacijsku i stručnu pomoć pedagoga, psihologa, defektologa, logopeda, fizioterapeuta, liječnika i ostalih sudionika inkluzivnog procesa, učenicima s teškoćama u razvoju prilagođavaju se: školska učionica, nastavna sredstva i pomagala, nastavni plan i program, nastavne metode i oblici rada.

Djeca s teškoćama u razvoju čine vrlo, po osnovnim odgojno obrazovnim potrebama, heterogene i izdiferencirane manje ili veće podgrupe. One se često bitno međusobno razlikuju, kako po osnovnim psihofizičkim karakteristikama, tako i po mnogim važnim metodološkim aspektima nastavnog rada. S novim spoznajama mijenjaju se temeljni pedagoški ciljevi, orijentacije, didaktičke koncepcije i dominantne strategije učenja i poučavanja. U inkluziji je vrlo bitno da se užoj i široj društvenoj okolini u kojoj dijete živi osvijesti važnost međusobne suradnje i svakodnevne komunikacije kako bi se izbjegli negativni učinci nedovoljne informiranosti, nedovoljne upućenosti i neadekvatne izobrazbe djelatnika koji sudjeluju u inkluzivnom odgojno – obrazovnom procesu.

Budući da je pomoćnik u nastavi relativni novitet u školstvu, istraživanje stavova učitelja o njihovoj ulozi u odgojno – obrazovnom procesu u redovnim školama, dati će korisne rezultate koji mogu doprinijeti poboljšanju kvalitete rada kako učitelja tako i pomoćnika, ali i njihovoj međusobnoj suradnji. Posao pomoćnika u nastavi nije moguće u potpunosti definirati, jer se od učenika do učenika razlikuje oblik pomoći i podrške koju pomoćnici pružaju djeci. Stoga se u raznim naputcima navode najčešći oblici pružane podrške djeci s teškoćama u razvoju, ali i dalje na samim sudionicima odgojno – obrazovnog procesa, a prvenstveno na pomoćniku, ostaje da prilagode sebe, prostor, vrijeme, način i metode rada samom djetetu i njegovom trenutnom psiho – fizičkom stanju.

Jedan od dugoročnih ciljeva je postojanje radnog mjesta pomoćnika u nastavi za učenike s teškoćama u razvoju u okviru sistema inkluzivne edukacije. Proučavajući ulogu i zadatke pomoćnika u nastavi uviđa se velika potreba za njim. Inkluzivna nastava je bitno kvalitetnija ukoliko je unutar nje uključen i pomoćnik u nastavi, jer on pomaže ne samo djetetu nego i učitelju, roditelju i svim sudionicima koji su uključeni u proces inkluzije.

Svakodnevno živjeti i uvažavati različitost svakog djeteta, poštujući i različito kulturno, socioekonomsko porijeklo, nacionalnu, jezičnu, rasnu raznolikost, veliki je profesionalni izazov. Uvođenjem pomoćnika u nastavu korak smo bliže ostvarenju tog cilja.

LITERATURA

1. Daniels, E., Stafford, K. (2000). *Stvaranje inkluzivnih učionica: uključivanje djece sa posebnim potrebama u redovne vrtiće*, Step by Step, Sarajevo.
2. Greenspan, S. I. (2004). *Dijete s posebnim potrebama-poticanje intelektualnog i emocionalnog razvoja*, Ostvarenje, Donji Vukojevac.
3. Halliwell, M. (2003). *Supporting children with special needs*, David Fulton Publisher, New York.
4. Igrić, Lj. (2004). *Moje dijete u školi-priručnik za roditelje djece s posebnim edukacijskim potrebama*, Hrvatska udruga za stručnu pomoć djeci s posebnim potrebama IDEM, Zagreb.
5. Ivanovsky, O: 2010, *Vesela škola s logopedom: program poticanja govorno-jezičnog razvoja u djece starije predškolske i mlađe školske dobi*. Zagreb, Planet Zoe.
6. Lazor, M., Marković, S., Nikolić, S. (2008). *Priručnik za rad sa djecom sa smetnjama u razvoju*, NSCH, Novi Sad.
7. Pehar, L. (2001). *Specijalna pedagogija*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo.
8. Ružić, S. (1962). *Priručni privredni leksikon*, Privreda, Zagreb.
9. Suzić, N. (2008). *Uvod u inkluziju*, Filozofski fakultet Tuzla, Tuzla.
10. Švraka, E., Šego I. (2007). *Kućna fizikalna terapija djece s poteškoćama u učenju*, Centar „Vladimir Nazor“, Sarajevo.
11. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, 15. srpnja 2008. Zagreb.
12. Zečić, S., Jeina, Z., (2006). *Nastavnik u inkluzivnom okruženju*, Fojnica.

ELVIRA MUJKANOVIĆ, ANTONIJA BOŽIĆ

THE ROLE OF TEACHING ASSISTANTS IN CLASS EDUCATION AND TRAINING OF CHILDREN WITH DISABILITIES

ABSTRACT

Inclusive education has enabled the inclusion of children with disabilities into the regular school system, whereby the support of the school's specialist department is of crucial importance for their education. The contemporary educational system is not only about learning, but also the development of all competencies, including emotional, physical, social, etc.; therefore it is necessary to involve not only teachers, but also educationalists, psychologists, speech therapists, social workers, and teaching assistants. The results of this research are a good indicator of the scope and type of support necessary for all the participants in the education of children with disabilities, as well as the importance of teaching assistants. The involvement of teaching assistants in the teaching process contributes to a more successful social integration, the increased quality of curriculum implementation for all students, a change in the teachers' attitude and their more realistic assessment of the educational

needs of students with disabilities, resulting in active participation of students with disabilities in all aspects of education.

Keywords: inclusion, specialist department, teaching assistant, children with disabilities